

УКРАЇНСЬКИЙ ЖІНОЧИЙ ОДЯГ СЛОБОЖАНЩИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Анотація. Розглянуто традиційне жіноче вбрання населення Слобожанщини (особливості крою та оздоблення сорочок, плахт, поясу, спідниць, керсеток), а також зміни в одязі на початку ХХ ст., що були викликані впливом міської моди, культури та появою промислових товарів.

Ключові слова: одяг, сорочка, плахта, оздоблення.

Abstract. It was considered the traditional women's clothing of the Slobozhanshchina (North-East of Ukraine) population (features of tailoring and decoration of shirts, sheets, belts, skirts, dresses), as well as changes in clothing at the beginning of the twentieth century, caused by the influence of urban fashion, culture and the appearance of industrial goods.

Keywords: clothing, shirt, bed sheet, decoration.

Характерною рисою традиційного українського вбрання є його декоративна мальовничість, яка відбиває розвиток ремесел, високу культуру виробництва матеріалів для одягу, створення різноманітних його форм, опанування багатьох видів і технік декорування одягу. Традиційний одяг населення Слобожанщини мав свої певні відмінності від одягу інших регіонів.

Важливо зазначити, що серед основою святкового і буденного жіночого одягу була сорочка. Найбільше розповсюдження мала сорочка з прямими плечовими вставками (полики або уставки), які з'єднували рукав зі станком. Уставки розширювали плечову частину сорочки і давали можливість зробити об'ємнішою горловину та рукав, який часто призбирували біля уставки. Для вишивки сорочки дуже часто використовували техніку білим по білому, вкладаючи у символи вишивки закодовану інформацію (наприклад, дерево на рукавах було символом родючості). До вишивки в техніці «лиштва» додавалася мережка – ажурна техніка, що в поєднанні з вишивкою біллю створювало дуже витончений та елегантний виріб. Вишивалися і мережилися рукави і місця, де з'єднувалися рукава з полочкою, уставки, і обов'язково подола, оскільки вони мали бути видні з-під поясного одягу – плахти. Мережані, а не вишиті подола – характерна особливість Слобожанщини [2, 5].

Цікавою особливістю для Харківщини та Луганщини було використання сорочок з обшивкою-стійкою, часом висотою 2–3,5 см, який називався ожерелок, ошийник, і з виложистим коміром, а також на пазусі нашивалася накладна нашивка. Широкий рукав – з полотна у півтори пілки – збирали в зап'ясті у вузьку обшивку або ставили на широкий чохіл (манжету), з-під якого випускали брижі, прикрашені стрічками, мереживом, блискітками. Такі особливості в одязі не були характерними для українського костюма, а більш притаманні російському одягу. Іноді за російським зразком на рукави жіночих сорочок нашивали червоні стрічки. Наприклад, для української сорочки, яка також була поширена, притаманним

було те, що її виготовляли без комірв, під шиєю вона оброблялася вузькою обшивкою – руликом; рукав по низу також оброблявся вузькою обшивкою або збирався «на нитку» [1, 57].

Жінки майже всіх слов'янських народів носили поневу – елемент одягу, що прикриває нижню частину тіла та кріпиться на талії. Українки носили три різновиди понев: дергу або запаску – в звичайні дні, плахту – у свята. Колір плахти, яку одягали, вказував на те, якого віку та статусу господиня: дівчина чи молодиця, молода чи стара. Дівчата носили плахти червоного або малинового («червчатки») кольору. Молода жінка носила червчатку до народження першої дитини, а після одягала червоно-синю. Зазначимо, що чим більше старішала жінка, тим темнішого кольору одягала плахту. Під час посту всі жінки носили «синятки» – сині плахти. Плахти спереду закривали «завісою» – ошатним порадником фартухом [2, 5].

Підв'язували плахту до стану поясом. Дослідниця Т. Кара-Васильєва наголошує, що пояси у жіночому костюмі – узорноткані і вишиті. Вони були широкі, з тонкої вовняної пряжі червоного, зеленого, фіолетового кольорів. Обидва кінці вишивалися великими галузками з квітами та листям. Їхньою особливістю було те, що вишивався лише контур малюнка тамбурним швом білого кольору або з поступовим переходом одного кольору в інший [3, 58].

Зазначимо, що у промислово розвинених районах Слобожанщини (Харківщина, Луганщина) формування капіталістичних відносин відбувалося швидше, ніж у інших регіонах України, що призвело до ліквідації більшої частки дрібного селянського господарства і зокрема домашнього виробництва сировини та одягу. Раніше, ніж в інших районах, тут з'являються на селі фабричні вироби, зокрема тканини, з яких народ виготовляв також традиційне вбрання [1, 17].

Зокрема на початку ХХ ст., натомість традиційних плахт, дерг і кольорових запасок, на Слобожанщині поширюються спідниці з фабричних кубових тканин (шарафан), шиті із чотирьох–семи пілок. Зверху їх збирали на вузькій обшивці або на шнур, поділ звичайно обшивався у декілька рядів плісом, позументом (гнучка і м'яка плетена стрічка різної ширини і різних кольорів). Підперізували шарафан широким червоним поясом. У східних районах Харківщини побутовували також спідниці-саяни на лямках, шиті переважно з синьої китайки [2].

Зверху на сорочку одягався нагрудний безрукавний одяг – керсетки, які були до трьох–дев'яти вусів (клинів), довжиною трохи нижче стегон, обшиті кольоровою тасьмою – висічкою. Святкову керсетку шили з дорогих тканин – наприклад, з шовку, парчі або плісу; оздоблювали тасьмою, з зубцями на погрудді, обшитими, як і поли корсетки, кольоровою тасьмою – висічкою. Крій її мав підкреслювати фігуру, для чого завищували лінію талії, розшивали низ вставними клинами ззаду по лінії талії. Лінія відрізу прикрашалася вишивкою, тасьмою, нефункціональними гудзиками. Рослинний орнамент у керсетках розміщувався асиметрично, точніше: на верхній полі і по низу виробу [3, 58].

Розвиток промисловості України у ХХ ст., особливо Слобожанського регіону, сприяв тому, що стали виготовляти більший асортимент якісних м'яких мануфактурних тканин (крепдешин, креп-жоржет, файдешин, атлас, муар, маркізет, тафта, вовна, оксамит, плюш, сукно, люстрин, молескін, ситець з малюнками, вовняна та напіввовняна мануфактура), збільшилася ширина тканин, ускладнилися і змінилися особливості крою одягу (укоротилася лінія плеча, окат рукава збирався у складки та по низу, оброблявся пришивною високою манжетою, що застібалася на гудзики, з'явилися високі види коміру – стійка), поліпшилася технологія пошиву (відбулася поступова заміна ручної техніки на машинну), форма жіночого одягу (овальна на трикутну), покращилася посадка виробів на постаті, з'являються нові стилі жіночого костюма (модерн), силуети одягу (прилягаючий, до низу розширений), види оздоблення (мереживом, стрічками, комбінуванням різних тканин, бісером, стеклярусом, бахромою, рюшами, буфами), поступово зникли деякі види одягу (вовняна плахта замінюється спідницею, біла вишиванка – на різноманітні фасони блуз, сукняні свити – вистібані на ваті юпки), і взагалі виникли нові види одягу (жакет, жилет, пальто, спідниця «колокол», блузка), головні убори та способи їхнього використання (шляпа, шаль, платки фабричного виробництва), взуття (з'являються туфлі на підборах), а також у заможні жінки почали носити коштовні ювелірні прикраси [2, 4].

Швидко зростання промисловості, кустарних промислів сприяли зростанню населення міст, промислових центрів. Процес перестрою також торкнувся і села. В одязі та образі селян відбилися зміни, що були викликані впливом міської моди та культури, появою на селі промислових товарів. Водночас спостерігалось і використання традиційного одягу з появою певних особливостей міщанського костюма: з'явилися нові види костюмів, відбулася зміна способів його носіння, а також розширилися види орнаментально-колеристичних композицій в оздобленні одягу [4, 78–181].

Отже, в містах Слобожанщини з кінця ХІХ та на початку ХХ ст. чудовий народний костюм стає символом, що поетизує минувшину і стає у ранг історичного костюма. Зокрема у містах одяг почав заміщуватися міським костюмом з елементами традиційного.

Отож, початок ХХ ст. – це період розвитку українського одягу який можна характеризувати змішанням різних стилів в одязі (еклектика), пошуком власних стильових форм, які б відповідали новим матеріалам, технічним засобам, суспільним потребам і смакам.

Джерела та література

1. Астахова О. В., Крупа Т. М., Сушко В. А. та ін. Свята та побут Слобожанщини: альбом. 2-ге вид., доп. Харків: Колорит, 2008. 143 с.
2. Білан М. С., Стельмащук Г. Г. Український стрій. Львів: ПП Видавництво «Апріорі», 2011. 310 с.
3. Кара-Васильєва Т. В. Українська вишивка: альбом. Київ: Мистецтво, 1993. С. 58.
4. Николаева Т. А. Украинская народная одежда. Киев: Наук. думка, 1987. 247 с.
5. Україночка. URL: <http://photo.i.ua/user/2585461/433838/>